

Indikátory odhaľovania a vyšetovania trestných činov korupcie

Anotácia: Príspevok autora sa zaoberá spôsobom páchania korupčných deliktov, ktorý je rozdielny. Odhalenie korupčných trestných činov a usvedčenie ich páchatel'ov môže byť veľmi jednoduché, ale aj nesmieme zložité. Relatívne bezproblémové je to vtedy, ak máme oznamovateľa, ktorý bol požiadaný o poskytnutie úplatku a v blízkej budúcnosti ho má odovzdať, pričom je ochotný dobrovoľne spolupracovať s políciou. Opakom je situácia, keď v uskutočnenom (dokonanom a dokončenom) korupčnom konaní (došlo k odovzdaniu úplatku) existujú už len bližšie nepodložené operatívne informácie.

Kľúčové slova: korupcia, odhaľovanie, vyšetovanie, indikátor.

Úvod

Kriminalistika ako interdisciplinárna veda je spôsobilá úspešne plniť integračnú funkciu medzi prírodnými, technickými, právnymi vedami, foreznými disciplínami a špeciálnymi policajno-bezpečnostnými odbormi, ktoré vychádzajú z vlastných teoretických základov, t. j. z teórie policajno-bezpečnostnej vedy, a sú tvorené metodikami policajno-bezpečnostných činností v jednotlivých oblastiach pôsobenia policajno-bezpečnostných orgánov.¹ Ku vzťahu kriminalistickej a policajnej vedy sa vyjadril celý rad autorov. Ich názory sumarizoval aj Hlava², ktorý konštatoval, že: „Kriminalistická veda výrazne prepracovala v poslednom čase predovšetkým predmet a obsah kriminalistickej metodiky v tom smere, že táto je schopná plniť určitú metodologickú funkciu pre vznikajúce čiastkové teórie, ktorými sú napríklad: teória preventívno-poriadkovej činnosti, teória operatívno-pátracej činnosti, teória procesno-objasňovacej činnosti“.

1. Odhaľovanie a vyšetovania korupcie

Z pohľadu trestnej činnosti je korupcia dokonale skrytou činnosťou, ktorej zisťovanie, odhaľovanie a dokumentovanie má svoje špecifiká, ktoré vyplývajú zo samotnej charakteristiky korupcie, najmä však zo spôsobu páchania a utajovania, ako aj z jej jednotlivých prejavov. Táto skrytá trestná činnosť sa odborne nazýva latentná, čo znamená, utajená, neprejavujúca sa navonok. Spoločným znakom latentnej kriminality je skutočnosť, že orgány zabezpečujúce úlohy na úseku kontroly kriminality o nich nevedia a objektívne nemôžu na ne adekvátne reagovať. K latentnej trestnej činnosti sa vyjadril aj Nesnídal³, ktorý uviedol, že za rozhodujúce kritérium na začlenenie spáchaného trestného činu do kategórie latentnej kriminality je potrebné považovať povahu prekážky, ktorá existuje a bráni jej poznaniu. To znamená, pod pojem latentná kriminalita je možné zahrnúť všetky trestné činy, ktoré reálne existujú (k ich spáchaniu došlo, avšak táto skutočnosť orgánom zabezpečujúcim kontrolu kriminality nie je známa). Základným teoretickým východiskom skúmania otázok dotýkajúcich sa taktických a metodických východísk odhaľovania trestných činov korupčnej kriminality je jednoznačne vymedzenie pojmu *odhaľovanie* – je to aktívna činnosť príslušníkov Policajného zboru smerujúca k zisteniu neznámych informácií, ktoré charakterizujú pripravovanú, páchanú alebo už spáchanú korupčnú udalosť. Je možné konštatovať, že základným predpokladom odhaľovania korupcie je poznanie konania konkrétneho subjektu, ktoré môže tvoriť kriminalistický obsah spôsobu tejto trestnej činnosti v presne definovanom prostredí. Spôsoby odhaľovania (ale aj vyšetovania) korupcie sa

¹ BERŽI, I. *Základy teórie policajno-bezpečnostných orgánov*, Bratislava, Akadémia PZ, 1994, s. 72 - 73.

² HLAVA, J. *Kriminalistická situácia*, Bratislava, Akadémia PZ, 1998, s. 87 - 88.

³ NESNÍDAL, J. *Neodvratnosť trestného postihu a OPC*, Praha, KÚ VB, 1898, s. 55.

podstatne odlišujú od metód používaných pri odhaľovaní a vyšetrovaní iných druhov kriminality. Je to predovšetkým preto, že modus operandi trestných činov (ovplyvnený objektom, subjektom trestného činu) zaradených do tejto skupiny kriminality je veľmi špecifický a špecifické sú aj stopy, ktoré vznikajú pri jeho páchaní. Odhaľovanie korupčných trestných činov možno zaradiť do dvoch skupín:

1. skupinu tvorí odhaľovanie na základe prijatia podnetu a korupčnom konaní,
2. skupinu tvorí odhaľovanie na základe prijatia indikátorov relevantnej udalosti.

Pri odhaľovaní latentnej trestnej činnosti korupcie hrá nezastupiteľnú úlohu *operatívno-pátracia činnosť*. Jedným z účelov operatívno-pátracej činnosti je aj odhaľovanie trestných činov a zisťovanie ich páchatel'ov. V tejto súvislosti je odhaľovanie charakterizované ako špecifická činnosť služby kriminálnej polície PZ zameraná na zisťovanie, zhromažďovanie, preverku informácií a faktov o páchanej alebo pripravovanej trestnej činnosti a o okolnostiach s ňou súvisiacich, pri ktorej sa zákonným spôsobom využívajú metódy, formy a prostriedky OPČ v záujme úspešnejšieho odhaľovania trestných činov a zisťovania ich páchatel'ov. Odhaľovanie možno charakterizovať aj ako systém opatrení (úkony a zákroky), systém prvkov, ktorých spoločnou vlastnosťou je aktívna činnosť smerujúca k zisteniu neznámych informácií, ktoré charakterizujú (pre políciu) relevantnú udalosť.

V procese zabezpečovania kontroly korupcie predmetom odhaľovania sú predovšetkým:

- trestné činy (znaky skutkovej podstaty – najmä tie, ktoré tvoria kriminalistický obsah spôsobu páchania),
- páchatel' trestného činu a jeho trestná zodpovednosť,
- zisťovanie osôb – možných svedkov v trestnej veci a iných dôkazov,
- príčiny a podmienky umožňujúce alebo uľahčujúce páchanie trestného činu,
- iné informácie (nové postupy eliminovania trestných činov, spravodajské a iné).

Väčšina trestných činov, ktoré tvoria štruktúru korupcie, je dokonale skrytou (latentnou) činnosťou, ktorej zisťovanie, odhaľovanie a dokazovanie má svoje špecifiká, ktoré vyplývajú z jej samotnej charakteristiky, ako aj z jej jednotlivých prejavov. Medzi základné taktiky odhaľovania korupcie patrí:

- komplexné plnenie úloh, čo znamená, že boj s korupciou je nedeliteľný v PZ, v praxi to znamená, že nielen úrad boja proti korupcii P PZ plní úlohy, ale všetci policajti sa musia zaoberať touto problematikou,
- iniciatívne (aktívne) plnenie úloh znamená činnosť – samostatne výkonne, tvorivo konať, dávať podnety, aby trestné činy korupcie boli náležite zistené a ich páchatelia podľa zákona spravodlivo potrestaní,
- cieľavedomé je potrebné vnímať ako konkrétne, orientované na objekty, v ktorých môže dôjsť, došlo k páchaniu korupcie, resp. na subjekty, ktoré môžu byť potenciálnymi subjektmi trestnej činnosti,
- systematický prístup k plneniu úloh je potrebné chápať ako sústavné, plánovité riešenie daného problému, v presne definovanej štruktúre, v ktorej čiastkové úlohy vymedzeným spôsobom medzi sebou súvisia,
- zákonnosť – táto zásada vyplýva z konštatovania, že plnením týchto úloh sú poverení príslušníci PZ.

Príslušníci PZ musia rešpektovať pri voľbe taktiky v procese odhaľovania a dokumentovania trestnej činnosti korupcie tieto zásady:

- k prípadom trestnej činnosti nie je možné pristupovať ako k vecne, osobne a miestne izolovanej činnosti, treba nájsť všetky súvislosti, ktoré by mohli svedčiť o korupčnej činnosti,
- rozlíšiť, či ide vôbec o trestný čin a ktorý, alebo len o konanie nepatnej spoločenskej nebezpečnosti, prípadne o legálne aktivity (lobbying),
- konšpiratívne pristupovať k informáciám o odhalených skutočnostiach majúcich vzťah k preverovanému prípadu vzhľadom na reálne nebezpečenstvo obranných reakcií zo strany podozrivého subjektu,
- dôsledne preverovať každú informáciu a dôkazné prostriedky,
- zhromažďovanie dokumentačného a dôkazného materiálu za využitia rôznych metód, foriem a prostriedkov OPČ, kriminalisticko-technických a expertíznych činností plánovať a organizovať na potreby prípravného konania.

2. Charakteristika a kvalifikácia indikátorov korupcie

Tak ako samotný názov ôsmej hlavy osobitnej časti Trestného zákona vysvetľuje zaradenie trestných činov korupcie, ktoré narušajú poriadok vo verejných veciach, tak aj prvotné signály a poznatky sú zistiteľné zo samotného hospodársko-spoločenského života na verejnosti, ktoré sú najviac prezentované masovokomunikačnými prostriedkami. Často ide o súvislosti, ktoré aj napriek latentnosti konania medzi dávajúcim a prijímajúcim majú aj ďalšie väzby a dosahy, z ktorých čerpajú policajti pri zisťovaní a odhaľovaní jednotlivých skutkov, trestných činov nielen pri korupcii. Takéto zistenia sú len jedným z prostriedkov na zisťovanie a odhaľovanie korupcie.

Pod pojmom **indikátor** rozumieme určité symptómy (príznaky, signály) vyvolávajúce (nasvedčujúce) podozrenie, že utajovaným spôsobom vznikla, resp. prebieha korupčná udalosť⁴.

Indikátory trestnej činnosti obsahujú informácie o určitom vybočení konkrétnej udalosti (javu, správania sa osôb a podobne), z normy, ktorá nie je vždy upravená právnou normou. Môže ísť o určité nezvyklé, spoločensky však neakceptovateľné javy, ktoré vzbudia záujem kriminálnej polície. Vznik týchto relevantných udalostí, môže byť spôsobený trestnou činnosťou. Môže byť však spôsobený aj konaním, ktoré je v rozpore s inými právnymi normami. Vznik týchto udalostí môže byť zapríčinený aj okolnosťami objektívneho charakteru, resp. je spôsobený konaním, ktoré sa len formálne javí ako spoločensky nezvyčajné, a preto podozrivé. Korupcia je špecifická tým, že väčšinou o nej vedia len dve osoby. Niekedy to však má aj samo signalizačnú odozvu. Nielen v tom, že dotýčny úradník alebo funkcionár si začne „žiť nad svoje pomery“, ale aj v tom, že začne mať nedostatky v evidencii, kvalite rozhodnutí, zápisníc a iné nedostatky. Často práve vtedy môže byť občan nespokojný s rozhodnutím, postupom či správaním kompetentného. Pri stretnutí s podozrením z korupčného správania sa, ak ešte nie sú k dispozícii priame dôkazy a nezákonnosť, je možné predpokladať len z rôznych nepriamych indikátorov.

Ďalší spôsob charakteristiky indikátorov o páchaní trestných činov korupcie vychádza z poznania motivácie, ktorá vyúsťuje do finančného, hmotného alebo iného plnenia zo strany akýmkoľvek spôsobom zvýhodnenej osoby, firmy či organizácie.

Prvotné indikátory sa aj napriek latentnosti páchania korupcie môžu rôzne prejavovať v rôznych oblastiach spoločenského života. Indikátor korupcie môže byť zo strany pozorovateľa chápaný aj pozitívne, ale ide o indikátory, ktoré sa vyskytujú v korupčných

⁴ BANGO, D. Odhaľovanie a dokumentovanie korupcie, In *Zborník študijných materiálov pre inovačné kurzy ďalšieho vzdelávania*, Bratislava : Inštitút ďalšieho vzdelávania Akadémie PZ v Bratislave, 2001, 56 s.

štruktúrach. V niektorých prípadoch je potrebné ich hodnotiť ako náznak korupcie, najmä pri opakovanom alebo časovo zhodnom výskyte. Ide o prejavy:

- *nákladný a príjmom nezodpovedajúci spôsob života (napr. vysoké výdaje, drahý životný štýl a podobne),*
- *podozrivé vzťahy a kontakty a v tej súvislosti aj nadštandardné majetkové pomery, zjavne presahujúce oficiálne príjmy,*
- *sociálne a charakterové problémy (napr. rôzne závislosti),*
- *v predchádzajúcom období bola osoba právoplatne odsúdená za korupciu, resp. bola podozrivá z páchania ekonomického trestného činu,*
- *časté súkromné rokovania s príjemcami verejných objednávok alebo ich uchádzačmi,*
- *v podnikateľskej oblasti voľných súťaží a verejného obstarávania zvýhodnenie jedného súťažiaceho pred druhými, čo vyvoláva negatívny ohlas u ostatných súťažiacich,*
- *získanie výrazne dominantného postavenia na trhu alebo v inej oblasti firmou, o ktorej referencie nedávajú taký predpoklad,*
- *ľahký prístup k bankovým úverom, respektíve poskytnutie ďalšieho úveru na splácanie ešte neuhradeného úveru,*
- *podozrivé a opakované poistné udalosti pri krádežiach motorových vozidiel, požiaroch prevádzkových priestorov a živelných pohromách a iných,*
- *neobvyklé správanie sa niektorých subjektov na slovenskom kapitálovom trhu, respektíve nedostatky zo strany pracovníkov dohľadu nad kapitálovým trhom Ministerstva financií SR,*
- *uprednostňovanie niektorých podnikateľských subjektov pri poskytovaní dotácií, najmä v poľnohospodárstve pri splnení podmienok viacerých uchádzačov,*
- *zjavne nevýhodné nájomné zmluvy uzatvorené medzi vlastníkom herných zariadení a prenajímateľom priestorov, najmä zo strany predstaviteľov samosprávy alebo iných verejných inštitúcií,*
- *v oblasti médií podozrivé zákulisné machinácie pri udeľovaní licencií radou pre rozhlasové a televízne vysielanie publikované konkurenčnými subjektmi,*
- *netransparentné zvýhodňovanie niektorých podnikateľských subjektov pri pridelení vývozných, respektíve dovozných licencií, ktorým sa neskôr preukáže väzba na politika alebo politickú stranu,*
- *prejavy závidosti a nespokojnosti občanov formou písomných a ústnych podaní, informácie publikované masmédiami (veľmi významný zdroj informácií) a podobne.*

Z uvedeného vyplýva, že v policajnej praxi **poznáme** celú sústavu indikátorov, ktoré nasvedčujú, že konkrétny subjekt je latentným aktívnym účastníkom korupcie (korumpujúci, resp. korumpovaný). Indikátory v žiadnom prípade však nemožno považovať za hotové dôkazy o korupčnom konaní. Po ich zistení nasleduje ešte veľmi náročný proces spočívajúci v preverovaní ich objektívnosti, pravdivosti, opodstatnenosti a využiteľnosti. Podľa môjho názoru uvedené charakteristiky indikátorov je možné akceptovať a využiť ich ako východiská pri plnení ďalších úloh spojených s komplexným odhaľovaním korupcie (odhalenie spôsobu páchania trestnej činnosti, páchatel'a, príčin a podmienok, ktoré umožňujú alebo uľahčujú páchanie a iné).

Literatúra

BERŽI, I. *Základy teórie policajno-bezpečnostných orgánov*, Bratislava, Akadémia PZ, 1994,
HLAVA, J. *Kriminalistická situácia*, Bratislava, Akadémia PZ, 1998,

NESNÍDAL, J. *Neodvratnosť trestného postihu a OPČ*, Praha, KÚ VB, 1898,
BANGO, D. Odhaľovanie a dokumentovanie korupcie, In *Zborník študijných materiálov pre
inovačné kurzy ďalšieho vzdelávania*, Bratislava : Inštitút ďalšieho vzdelávania Akadémie PZ
v Bratislave, 2001.

Key words: corruption, detection, investigation, indicator.

Summary

The method of committing corruption offenses is different and depends on many objective and subjective factors that reduce or increase the possibility (degree) of detection, investigation and conviction of the perpetrators. The detection of corruption crimes and conviction of the perpetrators can be very simple, but on the other hand extremely difficult. It is relatively smooth when we have the notifier, who was asked for a bribe, which he has to hand it over in the near future and is willing to cooperate voluntarily with police. The opposite situation is made when the (accomplished and completed) corrupt proceedings (also involving handing over a bribe), there are just more ungrounded operational information.

*JUDr. Štefan Kočan, PhD.
generálny riaditeľ
Sekcie kontroly a inšpekčnej
služby MV SR*

Recenzent: doc. Ing. Miroslav Lisoň, PhD.